

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИВЛАСНЕННЯ ЯК ФОРМИ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНОГО ДІЯННЯ ПРИ ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 191 КК УКРАЇНИ

СЛАБЧЕНКО Олексій Анатолійович - ад'юнкт кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

УДК 343.72

Исследованы особенности юридической характеристики присвоения как формы общественно опасного деяния при совершении преступления, предусмотренного ст. 191 УК Украины, сформулирована его авторская дефиниция. Установлено, что присвоение вверенного имущества совершается исключительно путем общественно опасной бездеятельности, а имущества, которое находится в ведении, – как путем бездеятельности, так и действия. Момент окончания присвоения предложено определять через момент появления в виновного возможности распоряжаться имуществом, соединенный с потерей владельцем возможности осуществлять дистанционное владение, пользование и распоряжение им.

Ключові слова: привласнення, ввірене майно, майно, що перебуває у віданні, момент закінчення, утримання, обернення, вилучення.

З об'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 191 КК України може вчинятися у трьох формах суспільно небезпечних діянь: привласнення, розтрата, заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем. Перші дві форми відносяться до основного складу злочину, третя – до кваліфікованого (ч. 2 ст. 191 КК України). Зазначені суспільно небезпечні діяння не містять свого розширеного ані законодавчого, ані іншого легального тлумачення. Це викликає низку непорозумінь у діяльності правоохоронних органів: у судово-слідчій практиці все частіше зустрічаються випадки

невірної кваліфікації вчиненого у ситуаціях необхідності розмежування привласнення майна від його розтрата, а також із суміжними складами злочинів. У зв'язку з цим, тема статті видається вельми актуальною.

Кримінально-правові дослідження привласнення, розтрата майна чи заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем у тій чи іншій мірі знайшли своє відображення у працях таких учених, як Б. М. Бабій, Я. М. Брайнін, О. В. Волох, А. А. Жижиленко, І. О. Клепицький, М. В. Кожевников, Н. О. Лаговієр, П. С. Матишевський, В. Д. Меньшагін, П. П. Михайленко, С. С. Остроумов, В. Г. Танасевич, С. І. Тихий, І. Я. Фойницький, А. С. Шляпошников та деяких інших. Разом з тим, чітке наукове уявлення про сутність привласнення у кримінально-правовому аспекті й досі не сформовано.

Метою статті є з'ясування значення категорії «привласнення», як форми суспільно небезпечного діяння при вчиненні злочину, передбаченого ст. 191 КК України, а також визначення моменту його закінчення.

Принагідно відмітимо, що в науці не склалося єдиного бачення сутності злочинного привласнення майна. Так, І. Я. Фойницький зазначав, що під привласненням слід розуміти умисне протиправне обернення у власність завідомо чужого рухомого майна, яке надійшло до винного з відома та бажання власника чи особи, яка його замінює (але лише до володіння, а не до власності) всупереч тому призначенню, згідно

з яким це майно йому передано [1, с. 298]. Відтак, учений робив висновок про те, що привласнення чужого майна не можна відносити до категорії «розкрадання», так як винний лише обертає чуже майно у свою власність, однак не вилучає його у власника, який сам передає його йому: «Не можуть бути віднесені до розкрадання такі дії, якими хоча і спричиняються зміни в майновій сфері потерпілого, але без змін фактичного володіння майном» [1, с. 298-299]. Аналогічну точку зору виказували і А. А. Піонтковський та М. І. Генрнет, зазначаючи, що річ при привласненні знаходиться у володінні суб'єкту злочину і за цією обставиною привласнення відрізняється від розкрадання [2, с. 311; 3, с. 174].

У цілому ж такий підхід до юридичної (кримінально-правової) сутності привласнення був характерним для більшості науковців дореволюційного і раннього соціалістичного періоду. Однак викладену позицію, враховуючи наведені нами вище зауваження, не можна вважати в достатній мірі обгрунтованою, адже поняття «володіння» є ширшим за його розуміння виключно у фізичному сенсі. Володіння (в аспекті правомочності права власності), як вже зазначалося, передбачає в цілому контроль над річчю, в тому числі й дистанційний, а також шляхом управління власником діями інших осіб щодо фізичного володіння, користування та розпорядження його майном, що прямо впливає з ч. 2 ст. 317 ЦК України, де зазначено, що на зміст права власності не впливає місцезнаходження майна.

З викладеного ж дореволюційними криміналістами бачення сутності привласнення важливо виокремити таку характеристику суспільно небезпечного діяння, як обернення чужого майна у свою власність. Погоджуючись в цілому з такою позицією, слід зауважити, що про власність, у контексті її виникнення як наслідку вчинення злочину, можливо вести мову лише в її економічному розумінні без юридичної складової, що пояснюється неможливістю виникнення права на не правових підставах (більш детально цей аспект проблеми був висвітлений нами вище при дослідженні права на майно як імовірного предмету злочину, передбаче-

ного ст. 191 КК України). У зв'язку з цим, більш доцільно, вважаємо, вести мову про обернення чужого майна не у власність, а на користь винного. Так, обгрунтованим, на нашу думку, в аспекті викладених зауважень, є визначення привласнення, надане Б. В. Волженкіним, який тлумачить якого, як протиправне та безоплатне обернення майна на користь винного шляхом його відокремлення, утримання, встановлення над ним незаконного володіння [4, с. 6].

І якщо з приводу цього моменту в сучасній кримінально-правовій науці не виникає дискусій, то визначення привласнення як обернення майна не є безспірним. Між тим, від з'ясування конкретного змісту суспільно небезпечних діянь щодо привласнення залежить і визнання його можливих форм, а також визначення моменту закінчення злочину.

Так, автори одного з підручників з кримінального права України зазначаються, що привласнення – це незаконне безоплатне утримання майна (курсив наш – О. С.), ввіреного винному, або майна, яке перебуває у його віданні на законній підставі. Утримання як спосіб привласнення полягає у невиконанні вимог повернути майно у певний строк і встановленні володіння ним як власним. Тому час невиконання вимоги про повернення свідчить про закінчення привласнення [5, с. 107]. Аналогічну точку зору висловлюють і Б. О. Куринов, П. С. Матишевський та інші вчені, які під привласненням розуміють злочинне утримання майна з метою поводження з ним, як зі своїм власним, всупереч волевиявленню власника [6, с. 57; 7, с. 51 та ін.]. Однак, на нашу думку, характеристика привласнення виключно через категорію «утримання майна» дещо звужує розуміння сутності цього злочину та необгрунтовано обмежує варіативність визначення моменту його закінчення. Як свідчить здійснений нами аналіз судово-слідчої практики, в низці випадків взагалі не можна визначити час, коли особа зобов'язана була повернути майно. Та й самі юридичні обов'язки щодо майна далеко не завжди вичерпуються виключно обов'язком його повернути, а можуть передбачати здійснення дій іншого порядку

– витратити (розпорядитися) за цільовим призначенням, доставити, передати іншій особі тощо. Тому, на нашу думку, використання категорії «утримання» як достатньої характеристики привласнення майна є досить проблематичним та звужує розуміння самої сутності привласнення. Саме ж привласнення в економічній літературі визначається як процес, що виникає в результаті поєднання об'єкта і суб'єкта привласнення, тобто – це конкретно-суспільний спосіб оволодіння річчю. Воно означає відношення суб'єкта до певних речей як до власних [8, с. 45]. Як можна пересвідчитись, привласнення є процесом набагато складнішим, аніж просте утримання майна. Хоча утримання і може відображати привласнення, та в низці випадків становити його зміст, однак не вичерпує всі можливі форми (зокрема, активні) прояву останнього.

Враховуючи викладене, вважаємо більш обґрунтованим оперування саме категорією «обернення майна», яке охоплює низку можливих діянь, які можуть виражатися в незаконному утриманні, неповерненні, неправомірному вилученні з місця законного перебування чи іншому відчуженні майна у власника особою, яка ним володіє на законних підставах. Таким чином, під привласненням чужого майна пропонуємо розуміти протиправне обернення особою майна, яке було їй ввірене чи перебувало у її віданні на свою користь шляхом його незаконного утримання, неповернення, відособлення від іншого ввіреного майна чи іншого відчуження всупереч цільовому призначенню (умов згідно договору чи чинного законодавства) її фактичного володіння таким майном. Схоже за змістом, але не досить чітко виражене за формою, визначення привласнення надається їй в узагальненні судової практики Верховного Суду України щодо розгляду справ про злочини проти власності, де зазначено: «Привласнення характеризується незаконним утриманням (заволодінням) (курсив наш – О.С.) винним на свою користь чужого майна, яке було йому ввірене чи перебувало у його віданні» [9]. Вочевидь, поняття «заволодіння» (мається на увазі перехід майна із законного володіння, обумовленого його ввіренням чи віданням, у незаконне) є шир-

шим за поняття «утримання» та не може бути йому тотожним.

Сформульоване бачення сутності привласнення дає змогу, на нашу думку, охопити всю гамму можливих його проявів, які можуть мати форму не лише суспільно небезпечної дії або виключно бездіяльності, як це впливає з розуміння привласнення у формі незаконного утримання, неповернення. З цього приводу доречним буде зробити кілька зауважень.

Якщо у фактичного володільця немає речових прав щодо майна, яким він тимчасово володіє, а є виключно обов'язок вчинити певні дії з майном, то вчинення такою особою дій, спрямованих на привласнення майна, слід вважати невиконанням юридичного обов'язку щодо нього. Тобто має місце вчинення привласнення у формі злочинної бездіяльності, суб'єктами якої виступають матеріально відповідальні особи, але які не уповноважені на оперативне управління майном¹. У цьому випадку мова йде про осіб, яким майно ввірене. Таким чином, привласнення ввіреного майна може відбуватися виключно шляхом бездіяльності, адже між особою та власником встановлені не речово-правові, а лише зобов'язальні правовідносини. Такі правовідносини можуть виникати: а) з трудово-правових зобов'язань, пов'язаних із вчиненням особою дій із майном, обумовлених її посадовими обов'язками (перевезення, доставка, супроводження тощо); б) із правочинів з надання послуг (доручення, комісія, зберігання, охорона, експедиція, перевезення) тощо.

При цьому слід мати на увазі, що в кожному випадку кваліфікації дій, як привласнення ввіреного майна, слід встановлювати конкретні обов'язки особи щодо майна, в чому полягало їх невиконання та чи мала особа можливість виконати ці обов'язки. І лише в тому випадку, коли привласнення відбулося за умови, коли особа не виконала покладений на неї обов'язок конкрет-

¹ Тут категорія «оперативне управління майном» застосовується не як право, яким згідно чинного законодавства (ст. 137 Господарського кодексу України) можуть наділятися виключно юридичні особи, а саме як комплекс повноважень щодо володіння, користування та розпорядження чужим майном особою за її розсудом, але із визначеною власником чи уповноваженою ним особою метою.

ним чином діяти щодо майна при наявності можливості діяти таким чином, матиме місце склад злочину, передбачений ст. 191 КК України – привласнення особою чужого майна, що було їй ввірене.

На підставі викладеного не можна погодитись з тими науковцями (зокрема, Ю. І. Ляпуновим, В. М. Петрашевим та ін.), які вважають, що привласнення чужого майна у будь-якому випадку – це активні дії, що виражаються у вилученні, відокремленні ввірених винному товарно-матеріальних цінностей та обернення їх на свою користь чи користь інших осіб шляхом встановлення над ним незаконного володіння [10, с. 187]. Однак поряд з цим, слід визнати, що і у формі суспільно небезпечних дій привласнення також може вчинятися, що виключає можливість визначення його через утримання майна, адже останнє передбачає виключно стан бездіяльності. На підтвердження нашої позиції наведемо наступні аргументи.

Право володіння чужим майном пов'язане з паралельним наділенням особи власником й іншими речовими правами щодо користування та/або розпорядження майном, яке передається особі у відання з конкретно визначеною метою, про що нами зазначалося вище. Так, автори одного з науково-практичних коментарів до ЦК України зазначають, що спільними є правомочності суб'єкта права власності і суб'єкта права на чужу річ (майно). Власник має право володіти, користуватися і розпоряджатися майном на свій розсуд. Суб'єкт права на чужу річ також має право володіти, користуватися і у випадках, передбачених законом, розпоряджатися чужою річчю (майном). Але при цьому слід мати на увазі, що обсяги даних правомочностей різні. Право володіння, користування і розпорядження чужою річчю (майном) за загальним правилом, є обмеженим [11, с. 293]. При передачі майна його власником у відання цієї особи, зазначені обмеження визначаються конкретною метою передачі майна, яка встановлюється власником та доводиться до відома особи в тій чи іншій формі: у виді посадової інструкції, умов цивільно-правового договору тощо. Таким чином, для досягнення поставленої мети особа, якій майно передається у

відання, наділяється повноваженнями щодо оперативного управління ним, яке передбачає низку прав та обов'язків щодо володіння, користування та розпорядження. Тому при привласненні особою такого майна відбувається активне порушення порядку та/або мети оперативного управління ним, тобто має місце вчинення злочину у формі суспільно небезпечної дії. Суб'єктом такого привласнення може бути виключно матеріально відповідальна особа, яка уповноважена на оперативне управління майном, тобто та особа, у віданні якої знаходилось майно.

Проте, привласнення майна особою, у віданні якої воно знаходилось, можливе також і шляхом бездіяльності за механізмом, описаним вище щодо привласнення ввіреного майна. Отже, привласнення майна, яке перебуває у віданні особи, може відбуватися як у формі суспільно небезпечної дії, так і бездіяльності. Визначення ж конкретної форми суспільно небезпечного діяння залежить від обсягу та змісту наявних в особі речових прав на чуже майно, яке перебувало у її віданні та способу привласнення.

Однак і у випадку вчинення привласнення-дії, і у випадку привласнення-бездіяльності відбувається вилучення майна з фондів власника, він втрачає можливість реалізувати право володіння, користування та розпорядження, адже втрачається будь-який контроль над річчю.

Поряд з цим, з урахуванням наведених міркувань, проблемним видається визначення моменту закінчення досліджуваного злочину у формі привласнення чужого майна. Склад останнього в цілому визначений законодавцем у ст. 191 КК України як матеріальний, адже передбачає настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді майнової шкоди, яка спричинюється власнику майна у зв'язку з позбавленням його можливості реалізувати права володіння, користування та розпорядження означеним майном.

Законодавцем не встановлено мінімального розміру збитків, який давав би підстави вести мову про склад злочину, передбачений ст. 191 КК України, як це, наприклад, має місце (побічно – через встановлення верхньої межі дрібного викрадення у

ст. КУпАП) стосовно викрадення. Відтак, будучи формою розкрадання, але не будучи викраденням, привласнення особою чужого майна будь-якої вартості номінально вважається злочином. При цьому слід враховувати загальні положення про ознаки злочину та малозначність діяння.

У зазначеному аспекті також варто звернути увагу на думку В. П. Ємельянова, який, вважаємо, справедливо відмічає, що від розміру збитків, спричинених розкраданням (в тому числі й привласненням), треба відрізнити розмір збитків, які підлягають стягненню за цивільним позовом. Розмір стягнення може бути меншим (якщо частка викраденого відшкодована винним) або більшим, оскільки, окрім вартості викраденого, підлягають стягненню також збитки, спричинені пошкодженням майна й упущена вигода, причому визначається це не на момент вчинення злочину, а на момент розгляду справи в суді, а в деяких випадках – на момент виконання рішення про стягнення з винного присуджених сум [12, с. 27]. Враховуючи те, що, як засвідчив аналіз судово-слідчої практики, привласнення чужого майна в основному вчиняється у сфері підприємництва та виконання трудових обов'язків, досить поширеним є невірне визначення суспільно небезпечних наслідків саме на підставі розміру цивільного позову, до ціни якого включаються упущена вигода та інші статті витрат у зв'язку з відсутністю майна в розпорядженні власника. Такий підхід суперечить кримінально-правовій природі привласнення майна. У зв'язку з цим ще раз акцентуємо увагу на тому, що розмір збитків, спричинених привласненням (а так само і розтратою) чужого майна, яке було ввірене особі чи перебувало у її віданні, визначається виключно на підставі середніх ринкових цін на майно, розрахованих на момент вчинення злочину з урахуванням ступеня зносу відповідного майна.

Таким чином, приймаючи до уваги специфіку конструкції складу злочину – привласнення чужого майна, – слід зазначити, що, настання суспільно небезпечних наслідків, які супроводжуються втратою власником можливості реалізувати право володіти, користуватися та розпоряджатися майном та,

відповідно, спричиненням йому на цій підставі майнової шкоди є обов'язковою ознакою складу злочину. В свою чергу, момент втрати можливості реалізувати власником вказаних правомочностей залежить від конкретного способу привласнення і не завжди може співпадати з моментом закінчення злочину. Наприклад, якщо особа, якій майно було ввірене, його привласнила та сховала на території підприємства для того, щоб по частинах його звідти згодом винести, то таке привласнення, вочевидь, не можна вважати закінченим злочином доти, доки особа не отримає можливості розпорядитися майном – винести з території підприємства та вирішити його юридичну долю. Хоча при цьому власник позбавляється можливості реалізувати свої правомочності власності щодо такого майна. В цьому полягає одна з особливостей складу злочину привласнення чужого майна: шкода може бути спричинена, а злочин ще не бути закінченим.

Якщо привласнення чужого майна відбувається шляхом його незаконного утримання (неповернення, непередачі), то момент закінчення злочину визначається з урахуванням умови часу, з настанням чи протягом якого особа, якій майно було ввірене чи перебувало у її віданні зобов'язана була його позбавитись (повернути чи передати). Цей час може бути визначений договором чи законодавством, а його тривалість як така не впливає на кваліфікацію. Важливо, щоб проміжок незаконного утримання майна надавав можливість у сукупності з іншими обставинами розпоряджатись майном, незаконно оберненим на свою користь. На саме ж незаконне утримання вказує та обставина, що майно було відсутнім у належному місці і у вказаний час.

У цьому аспекті, цілком слушною видається думка авторів одного з науково-практичних коментарів до КК України, які зазначають, що привласнення особою майна вважається закінченим злочином з моменту його переходу зі сфери інтересів власника на користь винного, тобто, коли з'являється можливість розпорядитись ним, як своїм власним [13, с. 483]. При цьому саме розпорядження майном, що має місце після його привласнення, виходить за межі складу зло-

чину (привласнення чужого майна), а тому не має значення для кваліфікації за ст. 191 КК України.

У зв'язку з цим, не можна погодитись з тими науковцями (А. М. Краси́ков, Б. Т. Разгільдієв), які визначають момент закінчення привласнення через момент встановлення незаконного володіння [14, с. 137]. Якщо таке незаконне володіння не супроводжується можливістю розпоряджатися майном (вжити, продати, подарувати тощо), привласнення не може вважатися закінченим злочином. На цій же підставі не достатньо обґрунтованою видається позиція і В. П. Ємельянова, який зазначає, що привласнення визнається закінченим злочином з моменту утримання винним майна з метою повернення його на свою користь [12, с. 85]. Привласнення в тому і полягає, що винний обертає майно на свою користь, тобто реалізує таку мету шляхом відчуження, утримання. Якщо цього не стається, тобто, якщо незаконне утримання майна відбувається, а можливості розпоряджатися майном в особі немає (а саме про такий стан нереалізованої мети повернення майна на свою користь вказує В. П. Ємельянов), тоді привласнення не можна вважати закінченим. Вчинене, в залежності від ступеню реалізації умислу, слід кваліфікувати, як закінчений чи незакінчений замах на привласнення майна, яке було ввірене особі чи перебувало у її віданні. Тобто сам по собі факт переходу статусу володіння із законного в незаконне свідчить лише про початок злочину (привласнення) та не може вважатися самодостатньою підставою для визнання його закінченим.

Поряд з цим визначення моменту закінчення злочину – привласнення чужого майна шляхом утримання – може не залежати від певного часу, із настанням якого в особи з'являється обов'язок повернути майно чи виконати з ним інші дії, обумовлені угодою або чинним законодавством. Такі обов'язки можуть бути зумовлені юридичними фактами, які не мають прив'язки до часу: певна подія (наприклад, звільнення працівника з посади, яка обумовлювала його повноваження щодо відання майном), вимога власника чи уповноваженого ним суб'єкту повернути,

збути майно тощо. В таких випадках привласнення також вважається закінченим з моменту отримання особою можливості розпоряджатися майном, яким вона незаконно володіє. Останнє ж визначається невиконанням дії щодо майна, обумовлених тим чи іншим юридичним фактом чи вимогою власника згідно положень договору (в тому числі й трудового) або чинного законодавства.

Аналогічно має вирішуватись питання і при визначенні моменту закінчення привласнення, якщо воно вчиняється шляхом відособлення майна від іншої частини, ввіреної особі чи яка перебуває у віданні. Про початок реалізації об'єктивної сторони складу злочину, а, відтак, і стадії замаху, свідчить сам факт відособлення майна, яке відбувається на незаконних підставах, тобто не передбачених договором або чинним законодавством. Подальше його утримання як таке значення не має. Між відособленням та отриманням можливості розпоряджатися майном взагалі може і не існувати будь-якого проміжку часу, що в принципі виключає таку ознаку, як утримання чужого майна. У зв'язку з цим, моментом закінчення привласнення, вчинюваного в такій формі, слід вважати отримання можливості розпоряджатися майном, який в низці випадків може співпадати з моментом його відособлення від іншої частини, яка була ввірена чи перебувала у віданні винного.

Таким чином, підсумовуючи, слід зазначити, що під привласненням чужого майна можна, на нашу думку, розуміти протиправне повернення особою майна, яке було їй ввірене чи перебувало у її віданні на свою користь шляхом його незаконного утримання, неповернення, відособлення від іншого ввіреного майна чи іншого відчуження всупереч цільовому призначенню (умов згідно договору чи чинного законодавства) її фактичного володіння таким майном. Привласнення ввіреного майна чи такого, що перебуває у віданні особи є закінченим з моменту появи у винного можливості незаконно розпоряджатися майном та, відповідно, втрати можливості реалізувати власником правомочностей власності щодо володіння,

АНОТАЦІЯ

Досліджено особливості юридичної характеристики привласнення як форми суспільно небезпечного діяння при вчиненні злочину, передбаченого ст. 191 КК України, надано його авторську дефініцію. Встановлено, що привласнення ввіреного майна вчиняється виключно шляхом суспільно небезпечної бездіяльності, а майна, що перебуває у віданні – як бездіяльності, так і дії. Момент закінчення привласнення запропоновано визначати через момент появи у винного можливості розпоряджатися майном, поєднаний із втратою власником можливості здійснювати дистанційне володіння, користування та розпорядження ним.

SUMMARY

In the article has discovered the feature of legal description of appropriation as forms publicly dangerous act at the commission of crime, foreseen an art. 191 CC of Ukraine and has formulated the author's definition. It is set that the appropriation of the entrusted property is accomplished exceptionally a way publicly to dangerous inactivity, and property which is in a conduct, – both by inactivity and actions. It is suggested to determine the moment of completion of appropriation through the moment of appearance in guilty of possibility to dispose of property, connected with throwing away opportunity to carry out the controlled from distance domain, use and order a proprietor, by him.

користування та розпорядження, тобто з моменту втрати будь-якого (в тому числі й дистанційного) контролю над річчю. Цей момент визначається в залежності від конкретного способу привласнення (утримання, відособлення тощо).

Література

1. Фойницкий И. Я. Курс уголовного права. Часть особенная. Посягательства личные и имущественные / И. Я. Фойницкий. – СПб., 1926. – 360.
2. Пионтковский А. А. Курс советского уголовного права. Т. 4: Государственные преступления и преступления против социалистической собственности: Часть Особенная / А. А. Пионтковский, В. Д. Меньшагин. - М., 1970. - 432 с.
3. Гернет М. И. Уголовный кодекс. Научно-популярный практический комментарий / М. И. Гернет. – М., 1925.
4. Волженкин Б. В. Квалификация хищений государственного или общественного имущества путем присвоения, растраты или злоупотребления служебным положением / Б. В. Волженкин. – Л., 1987. – 217 с.
5. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-е вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – 608 с.
6. Куринов Б. А. Уголовная ответственность за хищения государственного и общественного имущества / Б. А. Куринов. – М., 1954.

7. Матышевский П. С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления / П. С. Матышевский. – К., 1996. – 240 с.

8. Юрий С. І. Еволюція власності в умовах становлення ринкових структур / С. І. Юрий // Вісник економіки науки України. – 2008. – № 2. – С. 3-6.

9. Практика розгляду судами справ про злочини проти власності: узагальнення Верховного Суду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/3AF3A5E49BE5A700C225757F004BAE1C?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=3AF3A5E49BE5A700C225757F004BAE1C&Count=500&>.

10. Уголовное право. Особенная часть / Под. ред. В. Н. Петрашева. – М.: НОРМА, 1999. – 416 с.

11. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / Кол. ред.. За заг. ред. А. С. Довгерт. – К.: Істина, 2004. – 928 с.

12. Ємельянов В. П. Кваліфікація злочинів проти власності: Навч. посібник / В. П. Ємельянов. – Х.: Рубикон, 1996. – 112 с.

13. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К.: Канон, А.С.К., 2002. – 1104 с.

14. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: Учебник / Под ред. докт. юрид. наук, проф. Б.Т. Разгильдиева и канд. юрид. наук, доц. А.Н. Красикова. – Саратов: СЮИ МВД России, 1999. – 672 с.